

HELENA PAVLINCOVÁ

CESTA KARLA VOROVKY K AMERICKÉ FILOSOFII

Letos uplynulo 130 let od narození a 80 let od úmrtí Karla Vorovky (3. února 1879 – 15. ledna 1929). Připomínám toto dvojí jubileum poněkud netradičně, sledováním cesty, jež vedla k jeho *Americké filosofii*,¹ pozoruhodnému dílu o dějinách, současnosti a perspektivách americké filosofie; je nepochybné, že na sepsání knihy se Vorovka svědomitě připravoval dlouho dopředu. Nikdy se netajil svou prozápadní orientací a vedle francouzské a německé filosofie se zajímal o filosofii angloamerickou. Znal dobře pragmatismus W. Jamese, který zasáhl Evropu v prvním desetiletí 20. století a z filosofie rozšířil svou působnost i do náboženství, politiky, literatury. Na fakultě již v letním semestru 1923/24 studentům přibližoval filosofii Bertranda Russella, v akademickém roce 1925/26 vypsal přehledovou přednášku o současné americké filosofii a speciální kurs o pragmatismu a americkém neorealismu. Nejsilnější inspiraci však představovalo podnětné prostředí šestého mezinárodního filosofického kongresu, kterého se účastnil ve dnech 13.–17. září roku 1926 na Harvardově univerzitě v Cambridge u Bostonu,² a četná přátelská pouta i odborné konzultace s angloamerickými filosofy.

Za dobrou teoretickou průpravu vděčil mimo jiné Vilému Mathesiovi, profesoru anglistiky na Karlově univerzitě, který ho upozornil na knihu *American Thought* amerického filosofa pozitivistické orientace I. Woodbridge-Riley (zmiňuje se o tom v předmluvě *Americké filosofie*). Pobyt v Americe pojal Vorovka jako studijní cestu, účelově zaměřenou na tři cíle: kongresové jednání, intenzivní bádání v knihovnách a navázání osobních vztahů. Chtěl poznat filosofii Severní

¹ K. Vorovka, *Americká filosofie*, Praha: Sfinx 1929, 447 s. – Podrobnou studii o této knize, doplněnou obsáhlou ukázkou z díla (kapitolou Teorie poznání v americkém neorealismu), jsem publikovala před časem v *Aluzi.cz* (Revue pro literaturu, filosofii a jiné) XI, 1/2007, s. 85–96. V tomto článku píši o tom, jak dílo vznikalo.

² Sešlo se na něm více než 400 badatelů z mnoha zemí světa; například z Francie L. Lévy-Bruhl, C. Bouglé, E. Gilson, z Německa B. Bauch, H. Driesch, M. Geiger, R. Müller-Freienfels, H. Glasenapp, N. Hartmann, z Itálie F. Enriques, G. Vidari, G. Tauro, z Anglie F. C. S. Schiller, W. Carr, B. Russell, z USA W. E. Hocking, C. I. Lewis, R. B. Perry, W. Durant, J. Dewey, A. N. Whitehead, G. E. Moore, z Indie Radhakrišnan, z Polska W. Kozłowski, J. Lukaszewicz, z Československa kromě K. Vorovky i J. B. Kozák a F. Pelikán.

Ameriky, způsob, jakým je v ní filosofie pěstována a jaké vážnosti se těší, a proniknout tak k „duši národa a podstatě jeho vzdělanosti“; od počátku měl totiž v úmyslu se o výsledky svých amerických studií podělit s odbornou veřejností, korunovat své bádání knižní publikací.

Ze zpráv, jež proběhly našim odborným tiskem,³ vysvítá, že v plénu šestého mezinárodního filosofického kongresu se projednávaly otázky metafyzické (filosofie přírody, filosofie ducha a filosofie náboženství), noetické (logika, metodologie, filosofie vědy), etické (teorie hodnot, etika, sociální filosofie, estetika) a dějinně filosofické. Program byl velmi náročný, celkem odeznělo na sto padesát přednášek (každá v časovém rozsahu do dvaceti minut) a diskusních příspěvků. Vorovka promluvil ve francouzštině na téma *Analyse de la relation causale a l'aide du concept d'action suffisante*; v přednášce podrobil rozboru kauzální vztah pomocí pojmu dostačující akce.⁴ Vychází v něm z teze, že z vědeckých postupů, kterými docházíme k poznání zákonitých souvislostí, nelze vyloučit pojmy příčiny a účinku, i když jejich vlastní pole je v oblasti lidských akcí a účelů: Myšlení funkcionální a kondicionální bude vždy ke svému doplnění a provedení potřebovat také myšlení kauzální. Kauzální pojmy proto doporučuje aplikovat na přírodu a znovu zavést do experimentálních věd, neboť usnadňují cesty našeho poznání.⁵

Po návratu uveřejnil Vorovka tři články, ze kterých lze poznat, s jakými pocity do Ameriky odjížděl a co na něho nejvíce zapůsobilo.⁶ Prvý z nich, napsaný německy (*Ein Besuch bei amerikanischen Philosophen*), je svého druhu cestovní zprávou, ovšem s působivým emotivním úvodem: „Dne 13. září se mi splnilo dávné přání: vstoupil jsem na klasičskou půdu Harvardovy univerzity, kde ještě před 20 lety v nejlepší osobní shodě vedle sebe působili dva světoznámí filosofové, totiž W. James, zakladatel pragmatismu, a Josiah Royce, znamenitý představitel amerického idealismu. V posluchárnách nejstarší americké univerzity jsem mohl vidět a slyšet žáky a následovníky těchto velkých, ve svých dílech stále

³ Předběžnou zprávu o konání kongresu uveřejnil Vorovka v *Ruchu filosofickém* (5, 1925, č. 9–10, s. 315; dále *RF*) vzápětí po obdržení prvního cirkuláře, další informaci vložil do *Ruchu* až po kongresu (srov. Šestý mezinárodní kongres filosofický v Americe, *RF* 6, 1926–27, č. 4–6, s. 186–187); text není podepsán, ale Vorovkovo autorství potvrdil F. Pelikán ve sborníku *K. Vorovka l'Uomo e l'Opera* (1936).

⁴ K. Vorovka, *Analyse de la relation causale a l'aide du concept d'action suffisante*, *RF* 6, 1926–27, č. 7–8, s. 229–233 (= in *Proceedings of the sixth international congress of philosophy at Boston*, 1927 = *Karel Vorovka l'Uomo e l'Opera*, ed. F. Pelikán, Praha 1936, s. 53–57).

⁵ Francouzská přednáška vychází z myšlenky, kterou Vorovka již dříve nastínil v článku Poznámka o kauzálním myšlení, *RF* 5, 1925, s. 112–115 (= in *Zábův sborník*, ed. F. Pelikán, Praha: JČMF 1925, s. 42–44).

⁶ Srov. K. Vorovka, *Ein Besuch bei amerikanischen Philosophen*, *Prager Presse* 19. prosince 1926; *Die Philosophen von Harvard* (Hocking, Lewis, Perry), *Philosophischer Weltanzeiger* 1, 1927, č. 2; Vzpomínka na Novou Anglii. Knihovny Harvardovy univerzity, *Nové Čechy* 10, 1927, s. 192–194.

živých filosofů. Konečně se mi naskytla možnost, ve kterou jsem už nedoufal, osobně poznat nejnovější americkou filosofii.“

Vorovka v článku chválí organizační zabezpečení kongresu i jeho program. „Nic nebylo ponecháno náhodě, vše bylo předem připraveno. Přísná disciplína a správné řízení například při zahájení a ukončení kongresu ve zdravicích a proslovech delegátů kongresu prospěly a také vnějškově ho odlišovaly od málo konfusního kongresu neapolského.“ Vorovku poněkud překvapilo, že profesor Ralph Barton Perry zařadil například do programu jedné ze sekcí „ne právě podnětné téma o jsoucnu (esenci) a existenci. Připomnělo nám to středověké scholastické disputace, příznačné pro moderní variantu platónského realismu, který se nyní uplatňuje v nejnovějším americkém realismu“.

Vorovka se v článku dotýká i důvodů, které ho vedly ke studiu americké filosofie, píše o prvých kontaktech, jež i po návratu – jak o tom svědčí dochovaná korespondence – pilně rozvíjel a upevňoval: „V průběhu kongresu se mi naskytla příležitost osobně poznat mnohé filosofy ze vzdálených zemí. Měl jsem ale v úmyslu obeznámit se s pracovními metodami filosofů působících na Harvardově univerzitě, a proto jsem zůstal po ukončení kongresu ještě čtyři krátké týdny v Cambridge. Ježto nejsem žádný odborník na vodopády, jednoduše jsem ignoroval při svém výletu do Ameriky ‚blízkou‘ Niagaru a také jsem blíže nepoznal vzdálenější divoký Západ.“⁷

V článku *Die Philosophen von Harvard*, určeném pro čtenáře odborného časopisu *Philosophischer Weltanzeiger*, představil blíže specializaci i stěžejní díla profesorů, kteří na Harvardově univerzitě reprezentovali filosofii: Williama Ernesta Hockinga (1873–1966), Clarence Irvinga Lewise (1883–1964) a Ralpha Bartona Perryho (1876–1957).

Drobnější *Vzpomínka na Novou Anglii* není ničím jiným než nostalgií po klidném bádání v účelně vybudované a moderně uspořádané knihovně Harvardovy univerzity, která ve Vorovkovi zanechala hluboké dojmy; mezi řádky cítíme i lítost, že domácí knihovny tuto vysokou úroveň nedosahují. „V Cambridge, Mass., strávil jsem v září a říjnu 1926 celkem pět týdnů. Mnoho vnějších dojmů jsem za tu dobu nenastřádal. Žil jsem v klidném tom městě zcela v ústraní, chodil jsem do přednášek profesorů filosofie a ostatek dne jsem pracoval v univerzitní knihovně. Ráno před devátou hodinou zúčastnil jsem se krátkých univerzitních bohoslužeb. Za týden turistiky v našich horách získal bych více látky k vypravování. Avšak univerzitní knihovna mně nevymizí z paměti. Něco z ducha Nové Anglie v ní hořelo, jak ve věčné lampě. (...) V oddělení filosofie, kdež jsem pracoval, knihy byly uspořádány velmi účelně dle různých filosofických odvětví. Zvlášť stály úplné řady všech možných filosofických revuí, zvlášť knihy všeobecných dějin filosofie, zvlášť originály a překlady klasiků řeckých a římských, zvlášť teorie

7

Na rozdíl od F. Pelikána, který pojezdil velkou část Spojených států a své postřehy uveřejnil v článku *Z amerických dojmů* (*Lumír* 54, 1927, s. 97–100). Kongresové jednání poskytl Pelikánovi materiál rovněž pro článek *Jižní Amerika, Japonsko a sovětské Rusko* na šestém mezinárodním sjezdu filosofickém v Americe (*RF* 6, 1926–27, č. 7–8, s. 247–250); o kongresu referoval též ve Vzdělávací příloze *Národních listů* 19. prosince 1926.

poznání, zvláště knihy jednající o skepsi. Přitom se ovšem vyskytovaly duplikáty i triplikáty. Mohl jsem tedy voliti knihy buď dle autorů pomocí hlavního lístkového katalogu přístupného nejširší veřejnosti, aneb na místě samém mohl jsem si ve zvoleném oboru vyhledati knihy, o jejichž existenci jsem třebaš neměl ani tušení. (...) Všude chuť pracovat, radost z práce, čerstvý vzduch, taková jest atmosféra psychická a fyzická v knihovnách Harvardovy univerzity.⁸

V červnu 1927 vyšla Akta šestého mezinárodního kongresu filosofického (*Proceedings of the sixth international congress of philosophy*). Vorovka na ně upozornil drobnou zprávou ve *Filosofii*; lehce komentuje rychlost vydání americké publikace i její podobu: obsáhlý sborník má 716 stran a obsahuje všechny plenární přednášky a sdělení přednesená v sekcích, ale také úvodní a závěrečné řeči a pozdravy. Ve zprávě upoutává Vorovkova stručná poznámka o výsledku voleb do permanentního výboru k pořádání filosofických kongresů: na návrh profesora W. K. Kozłowského z Poznaň byli za Československo zvoleni T. G. Masaryk a K. Vorovka: „Nemohl jsem volbu odmítnouti, ačkoli vím, že této dvojnásobné cti nezasluhuji.“ Výbor rozšířený o nově zvolené členy se usnesl, že sedmý mezinárodní filosofický kongres se bude konat roku 1930 v Oxfordu. Vorovka dodatečně upozornil na neprofesionálnost některých přednášejících; ačkoli rozsah sdělení v sekcích byl 2000 slov, někteří délku dvojnásobně překročili, zatímco další měli příspěvky kratší. Tyto případy komentoval slovy: „Se špatně připravenými věcmi se nemá na mezinárodní fórum chodit.“⁹

Krátká Vorovkova noticka o vydání obsažného kongresového sborníku nemohla zachytit vše podstatné. Stojí proto za upozornění, že polský logik J. Łukasiewicz dal najevo svou nespokojenost nejen s kongresem, ale i se sborníkem, který byl podle jeho názoru „mrtvý“; obsahoval sice všechny texty, ale nemohl zachytit to, co z kongresových událostí mělo největší hodnotu: nepředstavil sjezdový život.¹⁰

*

Vorovka se v přípravných pracích na svou knihu mohl spolehnout na informace některých amerických badatelů, s nimiž probíral zcela konkrétní odborné problémy i své dotazy ohledně filosofického směřování určitých osobností a biografic-

⁸ K. Vorovka, Vzpomínka na Novou Anglii..., s. 192 a 194. Redaktor „pokrokové revue“ *Nové Čechy* Emil Čapek zařadil před Vorovkův článek Schütznerův český překlad referátu, který na kongresu přednesl J. Dewey (1859–1952), zakladatel chicagské školy pragmatismu.

⁹ K. Vorovka, *Proceedings of the sixth international congress of philosophy*, *Filosofie* 1, 1927–28, č. 1, s. 29.

¹⁰ Je překvapující, že Vorovka se o účasti J. Łukasiewicze na americkém kongresu nezminil, třebaže ten později napsal, že se svým přítelem Vorovkou strávil v Cambridge pár pěkných dnů. O kongresovém jednání se ovšem Łukasiewicz vyslovil kriticky; filosofie na něm představená povznášela ducha, uspokojovala potřeby srdce, poskytovala estetické zážitky, ale neměla hodnotu vědeckou. Srov. J. Łukasiewicz, Wrażenia z VI. Międzynarodowego Zjazdu Filozoficznego, *Ruch Filozoficzny* 11, 1928–29, č. 1–10, s. 3–5 (cit. dle Cz. Głombik, Karel Vorovka unter polnischen Philosophen, in *Vita philosophica. Festschrift zum 70. Geburtstag von Prof. Dr. phil. et Dr. scient. Karel Mácha*, ed. A. von Stockhausen – T. Guž, Weilheim-Bierbronn: Gustav-Siewerth-Akademie 2001, s. 34).

kých dat; patřili k nim (vedle již jmenovaných Hockinga, Lewise a Perryho) například A. C. Armstrong (1860–1935), kanadský psycholog James Gibson Hume (1860–1949), Armstrongův kolega z Wesleyanské univerzity Cornelius Krusé (1893–1978), americký filosof a teolog z univerzity v Ohiu Joseph Alexander Leighton (1870–1954), Donald S. Mackay (1892–1951) z Kalifornské univerzity v Los Angeles a Abraham Aaron Roback (1890–1965), psycholog Harvardovy univerzity. Materiál o americké filosofii se tak Vorovkovi utěšeně rozrůstal a od roku 1927 už dílčí výsledky svého studia, drobnější stati a recenze, uveřejňoval v časopisech. Nejprve recenzoval v *Ruchu filosofickém* práce harvardských profesorů Perryho a Hockinga.

R. B. Perryho *Philosophy of the recent past* představil Vorovka jako knihu „velmi užitečnou“, podávající přehled evropské a americké filosofie od roku 1860 do současnosti (Vorovka přistupuje na Perryho argumentaci, že rok 1860 představuje „opravdový mezník v dějinách filosofie“, neboť je to rok, v němž zemřel A. Schopenhauer a začaly se vést diskuse o Darwinově teorii). Filosofické směry v ní autor rozdělil do několika skupin: První tvoří naturalismus, materialismus a pozitivismus, druhou spiritualismus a idealismus, další pak vitalismus, voluntarismus a pragmatismus a čtvrtou realismus. S tímto rozdělením Vorovka v podstatě souhlasil a přihlédaje k domácím sporům o pozitivismus neopomněl podotknout, že Perry považuje pozitivismus za určitou formu naturalismu. V moderní filosofii si Perry všiml směrů, které rostly z anglické či americké půdy; zaujal ho zejména oddíl týkající se obnoveného realismu a neorealismu s jeho „přiléhavými a spolehlivými“ charakteristikami. Vorovka považoval Perryho za „vynikajícího zástupce amerického neorealismu“ a nadevše oceňoval jeho úsilí o naprostý objektivismus: Perry ve svém díle ukázal, „že ctnost vědecké objektivnosti, filosofii nedostupná, je dosažitelná alespoň v dějinách filosofie“.¹¹

V prosinci 1927 zaslal Vorovka německý překlad své recenze na *Philosophy of the recent past* jejímu autorovi i se srdečným pozváním k návštěvě Prahy. V odpovědi ze dne 15. ledna 1928 Perry mimo jiné děkuje „za všechnu tu práci, kterou jste kvůli mně měl s překladem recenze do němčiny. Recenze je výborná a velmi oceňuji její přátelský tón“. Perry věděl, že Vorovka pracuje na knize o dějinách americké filosofie, a tak ho upozornil na novou dvousvazkovou monografii, která měla vyjít v Kanadě („bojím se ale, že asi nevyjde včas a že ji nebudete moci využít“).

Soustavnější zájem věnoval Vorovka dílu profesora W. E. Hockinga. Jeho knihu *The present status of the philosophy of law and of rights*, byť nepřilíš rozsáhlou, měl Vorovka za jednu z nejdůležitějších, „jež v poslední době americká filosofie produkovala“; autor její obsah rozvrhl do dvou částí: v první upozorňuje na hlavní problémy právní filosofie, ve druhé se dělí o výsledky svých úvah. Druhou, osobní část považoval Vorovka za významnější: povšiml si zejména úryvku, kde Hocking před sociální užitečností dává přednost spravedlnosti a popisuje presumpční stránku „všech práv vtělených v zákony“. Upozornil i na Hockin-

¹¹ K. Vorovka, (rec.), *RF* 6, 1926–27, č. 10, s. 338–339.

gův výklad o přirozeném právu, které zaručuje každému právo stát se tím, čím je schopen se stát, pokud se tím stát opravdu chce a má k tomu mravní ambici.¹²

Toto téma Hocking rozvedl v objemnějším spise *Man and the State*, v němž podal filosofickou teorii státu. Vorovka proti svému zvyku víceméně popisně zachytil obsah spisu a recenzi uveřejnil v časopise *Filosofie*, který založil v roce 1927 s Josefem Bartošem a Tomášem Trnkou. Za citaci stojí krátký odstavec z Vorovkova textu, není ovšem zcela jasné, zda se jedná o názor recenzenta, nebo Hockinga: „Umění státnické vyžaduje hluboké znalosti lidského srdce a tedy psychologie; předpokládá znalost práva, a tedy vybudování etik; vrcholí pak v tom, že chce naplnit smysl života a sloužit cíli, jenž jest lidstvu položen. Není tedy myslitelné bez náboženského nebo metafyzického podkladu.“¹³ Protože stručná reference o knize nemohla ani přibližně zachytit veškeré podněty a bohatství Hockingových myšlenek, vrátil se k ní Vorovka ještě jednou, a to v článku *Stát a církev*.¹⁴ Přihlížel přitom i k autorově předchozí knize *The Meaning of God in Human Experience* (1912) a ještě více se utvrdil v názoru, že má s Hockingem po filosofické stránce mnoho společného: našel v něm spřízněnou duši, „vynikajícího metafyzika“,¹⁵ filosofa-teistu, který mluví o náboženství „jako o zcela oprávněné snaze člověka přijít ve styk s Nejvyšším“. Upozorňuje však, že pokud Hocking uvažuje o vztahu státu a církve, děje se tak nezávisle na jeho teistickém názoru. Které jeho myšlenky tedy čtenářům přiblížil?

Patřily k nim samozřejmě právě ty, které získávaly aktuální naléhavost v kontextu domácích náboženských poměrů. V souladu se svým přesvědčením Vorovka například předkládal Hockingovy názory, že v konfliktu mezi státem a církví, politikou a náboženstvím stojí převaha na straně náboženství, které jde za něčím „nepodmíněným“, zatímco stát je „podmíněn“ a nevzbuzuje zbožné city. (Dokázal však rozlišovat: Primát náboženství neznamená primát církve, neboť člověk může dospět k „náboženskému cíli“ i bez církve.) Když se člověk podrobuje boží vůli, podrobuje se určitým ideálům, prospěšným celku. Církev a stát působí ve společnosti v podstatě souběžně, avšak Hocking soudí, že jejich soudržnost maří tři věci: teritoriální omezení státu, vědomá snaha církve o univerzální rozšíření a mimosvětské smýšlení církve, odvracející se od věcí tohoto světa, tedy od politiky. Pokusy o vzájemnou nezávislost státu a církve Hocking nepovažoval za vhodné, protože se domníval, že tím oba subjekty ztrácejí; vzájemná lhostejnost

¹² K. Vorovka, (rec.), *RF* 6, 1926–27, č. 9, s. 297–298.

¹³ K. Vorovka, (rec.), *Filosofie* 1, 1927–28, č. 1, s. 20–22, cit. s. 21.

¹⁴ K. Vorovka, *Stát a církev*. Podle názoru filosofa W. E. Hockinga, *Filosofie* 1, 1927–28, č. 4, s. 104–107. Vorovka tento článek včlenil pod odstavec 160 (s. 343–347) své *Americké filosofie*; Hockingovi se tu ovšem věnuje mnohem obšířěji, v souvislém výkladu na s. 316–348.

¹⁵ „V Hockingovi jsem poznal ‚vynikajícího metafyzika‘, o němž Jean Wahl ve své nejnovější do angličtiny přeložené knize (*Les philosophies pluralistes d'Angleterre et d'Amérique*) mluví s dobře odůvodněným obdivem. Označení ‚metafyzik‘ má ovšem jistou pachut', před níž zde musím výslovně varovat. Metafyziky nejčastěji představujeme jako do sebe uzavřené lidi, nejraději jako mrzuté, od života odvrácené staré mládence,“ napsal Vorovka v *Prager Presse*.

je psychologicky nemožná. Jisté řešení situace, přinášející užitek oběma stranám, nabízela jeho teorie „principle of alternation“ z roku 1912, opírající se o „velmi jednoduchou a střízlivou myšlenku“: ve chvílích, kdy se člověk „nábožensky povznáší k absolutnímu dobru a odvrací od světa“, zároveň se duchovně osvěžuje a koncentruje své síly, aby se „posilněn vrátil k dennímu dílu“. Proto je západní civilizace tak silná, že spojila intenzivní zbožnost s intenzivní činností, modlitbu s vědou, válkou, hospodářskou podnikavostí: „Náboženství západní civilizace by bylo prázdné, kdyby bylo odděleno od státu. Stát byl by slepý a chudokrevný bez oživujícího účinku náboženství.“

Na základě těchto úvah směřuje Hocking k myšlence, že antagonismus mezi státem a církví lze překonat jen prohloubením náboženství. „Stát i církev chtějí řídit svědomí jednotlivce. Avšak náboženská zásada střídání (principle of alternation) udržuje svědomí jednotlivce ve stavu svobody uschopňujíc jej, aby zůstal mravním kritikem jak státu, tak i církve. Jednotlivec nemůže si voliti svůj stát, ale může si voliti církev podle svého svědomí. Proto nikdy nesmí církev držeti ve svých rukou vládu.“ Vorovka do svého článku přebírá i konkrétní zásady, které Hocking považoval pro vztah mezi církví a státem za důležité; je tedy nepochybné, že téma k němu promlouvalo s mimořádnou naléhavostí, neboť přinášelo určité náměty, jak řešit vztah mezi státem a církví na domácí půdě. Proto také končí svůj článek řečnickou otázkou: „Je u nás veřejné svědomí tak citlivé, aby dovedlo odpovědět každému hlasu dovolávajícímu se svobody svědomí?“

Vorovka po svém návratu z Ameriky zůstal s Hockingem v písemném spojení. Svědčí o tom pět Hockingových dopisů (původně byl jejich počet zřejmě vyšší), napsaných v časovém rozmezí od 13. října 1926 (Vorovka byl teprve na cestě domů) do 28. ledna 1929. Prvý dopis amerického metafyzika reaguje ještě na osobní pracovní rozhovory, které spolu vedli na půdě americké univerzity. Z podrobných očíslovaných odpovědí Hockinga se dá soudit, že jim předcházely zasvěcené dotazy; to znamená, že Vorovka se již tehdy velmi dobře orientoval v soudobé americké filosofii. Povýtce pracovní charakter má i čtvrtý dopis, zatímco v posledním, který už Vorovka nemohl číst, Hocking reaguje na zprávu o jeho nemoci, posílá přání do nového roku a vysvětluje, proč v létě nepřišel do Prahy.

Také dalšími „americkými“ příspěvky obohacoval Vorovka časopis *Filosofie*. Patří k nim články *Vznik amerického neorealismu*¹⁶ (jedná se o úvodní část XV. kapitoly jeho budoucí knihy), *Teorie poznání v americkém neorealismu*¹⁷ (studie je pokračováním XV. kapitoly), *Josiah Royce*¹⁸ (stať pojednávající o americkém

¹⁶ K. Vorovka, Vznik amerického neorealismu, *Filosofie* 1, 1927–28, s. 2–6 (= *AF*, odst. 117–118, s. 253–259).

¹⁷ K. Vorovka, Teorie poznání v americkém neorealismu, *Filosofie* 1, 1927–28, s. 225–240 (= *AF*, odst. 119–128, s. 259–283).

¹⁸ K. Vorovka, Josiah Royce, *Filosofie* 1, 1927–28, s. 267–282 (= *AF*, odst. 48–56, s. 114–136). Ač Vorovka přechází podrobnosti Royceova života stručnou zmínkou, takto se mu podařilo vystihnout jeho osobnost: „Za nehezku tváří zrzavého člověka se skrýval cituplný duch stále rozechvívaný poezií Browningovou.“ *Tamtéž*, s. 114.

představiteli novohegelovského idealismu – personalismu tvoří v knize samostatnou VIII. kapitolu). S tématem souvisí i zasvěcená recenze knihy A. A. Robacka *Behaviorism and Psychology* (1923),¹⁹ kterou Vorovka cituje v kapitole o filosofických otázkách v americké psychologii. Roback píše o behaviorismu, psychologickém směru založeném v USA J. B. Watsonem, „z hlediska odmítavého a užívá místy ostrých sarkasmů“; látku dokonale ovládá a bystře usvědčuje behavioristy z chyb. Behaviorismus označuje za monismus, který je radikálnější než dřívější monismy, je „simplistním materialismem“. Vorovka ocenil, že Roback probírá i praktické aplikace behaviorismu, jeho vztah k etice, právu, lékařství, náboženství. „Všude autor ukazuje na nesmírné hiáty, jež povstávají opomenutím stránky duševní, takže bychom činili behaviorismu poklonu, kdybychom říkali, že jest okolo děr celý.“ Behaviorismus Roback považoval za módní trend v psychologii a nepředpokládal jeho dlouhé trvání. – Další úryvky z *Americké filosofie* vydal po Vorovkově skonu redaktor *Ruchu filosofického* Ferdinand Pelikán. Nejprve vybral VII. kapitolu pojednávající o personalismu,²⁰ v jednom z dalších čísel pak uveřejnil pojednání *Minimální a maximální úloha filosofie*,²¹ vyňaté ze závěrečných úvah XX. kapitoly Vorovkovy knihy.

*

Poslední dvě kapitoly *Americké filosofie* psal Vorovka po operaci koncem srpna a v září 1928. Úpravy na knize dělal ještě nedlouho před smrtí, v prosinci 1928, nic v ní však nenaznačuje duševní trýzeň a tělesné obtíže, jimiž při jejím dokončování procházel: „Dodělal jsem Americkou filosofii ledabylým způsobem. Marně jsem se pokoušel do poslední kapitoly vložit dávno připravovanou myšlenku. Jsem všestranně vysílen a sužován trapným stavem svého předčlaného organismu.“²² Jen jeho nejbližší přátelé věděli, že sil mu kvapem ubývá. „Nenahlávaje si ničeho, díval se po měsíce smrti do tváře, pozoruje přes čerstvé listy rukopisu svěží hlavičky svých dětí. Skoro již na smrtelné posteli připravil k tisku knihu o americké filosofii, a když přišly korektury, nebylo na ně již tělesných sil, ač duch pozoroval, myslil, soudil jasně.“²³ V dopise nakladateli Bohumilu Jandovi ze 4. prosince čteme: „... jsem tomu povděčen, že sazba Americké filosofie rychle pokračuje. Profesor J. B. Kozák se mně nabídl, že korekturu vykoná se svými posluchači. Já sám již čtyři neděle neopustil lože sužován jsa horečkami. Nařídíte prosím tiskárně, aby korektury s rukopisy posílala přímo na prof. Kozáka, mně pak aby posílala jednoduchý obtah vysázené korektury. Podle svých sil

¹⁹ K. Vorovka, (rec.), *Filosofie* 1, 1927–28, s. 312–313.

²⁰ K. Vorovka, *Personalism*, *RF* 8, 1929, č. 2, s. 72–79 (= *AF*, odst. 42–47, s. 100–112).

²¹ K. Vorovka, *Minimální a maximální úloha filosofie*, *RF* 8, 1929, č. 4, s. 201–207 (= *AF*, odst. 187–190, s. 419–429).

²² Dopis K. Vorovky J. Popelové z 30. září 1928, z osobního archivu PhDr. J. Kremeové.

²³ A. Novák, *Voják ducha*, *Lidové noviny* 17. ledna 1929, s. 5.

bych prováděl jednak korekturu, jednak bych si chystal index věcný,²⁴ sice podle sloupcové sazby, ale to by se při zlomení snadno převedlo na stránky.²⁵

Vorovka si uvědomoval, že jeho systematické dějiny *Americké filosofie* obsahují informace, vítané nejen v domácím prostředí, ale i v evropském kontextu, a proto se zabýval myšlenkou na přeložení knihy do některého ze světových jazyků. Závěrečnou kapitolu chtěl přeložit do angličtiny, ale vzdal se toho, neboť by ji musel velice zkrátit; vyložil v ní uceleně svůj filosofický názor, očekávání, s nímž do filosofie vstupoval, svou motivaci, naděje i obavy, pochybnosti i doufání. Zamýšlel knihu vydat v německém jazyce, ale nemohl už v tomto směru učinit ani přípravné kroky. Jeho předčasná smrt všechny plány zhatila, autor se nedožil ani české verze, jež vyšla na jaře roku 1929. A tak toto dílo, v němž řada podnětných myšlenek překračuje interpretační rámec americké filosofie a řadí se k ústředním filosofickým názorům či dokonce k pilířům Vorovkova filosofického nazření světa, zůstalo dodnes vyhrazeno jen úzkému okruhu českých čtenářů.

KAREL VOROVKA'S WAY TO AMERICAN PHILOSOPHY

This year it is 130 years since the birth and 80 years since the death of Karel Vorovka (3/2/1879 – 15/1/1929) as well as 80 years since the publication of his *American Philosophy*. The author shows the way that led Vorovka to this work: his strong orientation to western thinking, his attendance at the 6th international philosophical congress taking place at Harvard University in Cambridge near Boston (13–17/9/1926) and his personal and professional relationships with Anglo-American philosophers. It presents Vorovka's "trip reports" from American meetings and the results of his studies: reviews of some Harvard philosophers' works (R. B. Perry, W. A. Hocking, C. I. Lewis) and journal articles on American neo-realism, personalism and behaviorism, which were eventually included in his *American Philosophy*.

Key-words: Karel Vorovka – The American Philosophy

Doc. PhDr. Helena Pavlincová, Ph.D.
Katedra filozofie FF MU
Arna Nováka 1
602 00 Brno

²⁴ Tento záměr se už nepodařilo uskutečnit; do knihy byl zařazen jen jmenný rejstřík.

²⁵ Literární archiv PNP, fond Sfinx.